

Visitatie lidscholen Nederlandse Dalton Vereniging

V i s i t a t i e v e r s l a g V O

Zie handleiding visitatie lidscholen
(Gebaseerd op Toetsingskader Erkenning Daltoninstellingen)

Naam school	Stedelijk Dalton Lyceum Dalton Vakcollege
Adres	Leerparkpromenade 300
Postcode en plaats	3312 KW Dordrecht
E-mailadres school	
Telefoonnummer school	078-751000
Directeur	Albert Rook
Adjunct-directeur	
Daltoncoördinator	Han Verpalen
Aantal klassen	21
Aantal leerlingen	367
Schoolsoort/afdelingen	VMBO Basis/Kader
Aantal leraren	36
In bezit van Daltoncertificaat	Ja
Bezig met Daltoncursus	Ja
Nevenvestigingen	Ja
Stand van zaken inspectie	Kwaliteitskaart is groen
Visitatieteam	
Voorzitter	
Lid 1.	
Lid 2.	
Lid 3.	
Lid 4.	
Datum visitatie	20 - maart - 2019
Soort visitatie	1 ^e licentieaanvraag
(besluit vorige visitatie)	2e licentieaanvraag
	Licentieverlenging
	X Versnelde visitatie licentieverlenging
	Visitatie na bezwaarprocedure

Commissies visitatie PO en VO
Nederlandse Dalton Vereniging
Bezuidenhoutseweg 251-253
2594 AM Den Haag
Tel. 070 - 331 52 81
bestuursbureau@dalton.nl

Beschrijving van de school in haar regio

Wat voorafging: 3 jaar geleden is een fusie met een andere vmbo-school afgeketst. Deze vmbo-school (Insula) is gehuisvest in hetzelfde gebouw als het Vakcollege. Het afketsen van de fusie hield in dat er hals over kop een start gemaakt moest worden met de Vernieuwing vmbo. Het afketsen van de fusie vond direct voor de zomervakantie van 2015 plaats. Dat hield in dat er in de zomervakantie van 2015 allerlei 'reparatiewerkzaamheden' zoals het invullen van vacatures noodzakelijk waren om überhaupt onderwijs te kunnen verzorgen na de zomervakantie. Daarnaast had de school een dubbel rode kaart gekregen van de inspectie. De interim-directeur, in januari 2015 als interim-directeur gestart, zag zich voor de uitdaging om in het schooljaar 2015 – 2016 de school weer op groen te krijgen. Dat is gelukt! De vernieuwing heeft daardoor niet de prioriteit gekregen die wellicht noodzakelijk was om goed van start te kunnen gaan. Vorig schooljaar is er gestart met een daltonopleiding (10 medewerkers) en dit jaar zijn er 14 medewerkers die aan de opleiding deelnemen.

Het vmbo op het Dalton Vakcollege is een 4 -jarige opleiding voor de basisberoepsgerichte en kaderberoepsgerichte leerweg. In de onderbouw kunnen leerlingen kiezen tussen twee praktijkdelen te weten: Techniek of Mens en dienstverlening.

In leerjaar drie kan gekozen worden uit vier sectoren:

- Techniek
- Zorg & Welzijn
- Economie en Ondernemen
- Horeca, Bakkerij en Recreatie (HBR)

(6-jarig mbo-traject mogelijk)

Schoolleiding

- Algemeen directeur en 2 teamleiders

Schoolgrootte

- Aantal leerlingen 367 leerlingen
- Aantal medewerkers onderwijzend personeel: 40
- Aantal medewerkers onderwijsondersteunend personeel: 8

Kenmerken van het Dalton Vakcollege

- is een openbare school;
- staat open voor alle jongeren en maakt geen onderscheid naar milieu, godsdienst, sekse, huidskleur, nationaliteit en uiterlijk;
- is van mening dat leerlingen recht hebben op goed, attractief en innovatief onderwijs;
- is van mening dat ouders, leerlingen en medewerkers gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor het burgerschapsvormingsproces binnen en buiten de school en draagt dit uit;
- heeft een veilig pedagogisch basisklimaat waarin zowel leerling als medewerker zich veilig voelt;
- besteedt aandacht aan de begrippen duurzaamheid, klimaat en milieuaspecten;
- ouders zijn verantwoordelijk voor de opvoeding en belangrijke partners voor de school in het volgen van de ontwikkeling van hun kind;
- heeft haar onderwijskundig beleid gebaseerd op de uitgangspunten van het Vakcollege
- en de Dalton visie op onderwijs.

In het schooljaar 2018 – 2019 staan de volgende 6 speerpunten centraal:

1. Borgen van de nieuwe organisatie met teamleider onderbouw en teamleider bovenbouw
2. Vakcollege verder vorm en inhoud geven met een start om ook AVO leraren de verbinding te laten leggen met beroepsgerichte programma
3. Dalton visie op leren en samenwerken versterken: o.a. leraren bekwamen om gedifferentieerd les te geven. Dit vooral voor de AVO vakken want praktijkleraren differentiëren al meer uit ervaring.
4. Leerlingenzorg met meer verantwoordelijkheid bij de mentoren. Daarvoor zijn zgn. mentorcoaches in opleiding.
5. Het opbouwen van een leerplein en ondersteuningsplein
6. Het opbouwen van een Techno Lab

De ligging van de school: centraal in het Dordtse Leerpark, tussen alle mbo-opleidingen die door ROC Da Vinci worden aangeboden.

Vernieuwing beroepsgerichte programma's

Het vmbo op het Dalton Vakcollege is een 4 -jarige opleiding voor de basisberoepsgerichte en kaderberoepsgerichte leerweg. In de onderbouw kunnen leerlingen kiezen tussen twee praktijkdelen te weten: Techniek of Mens en dienstverlening.

In leerjaar 1 en 2 wordt er 10 uur praktijk per week aangeboden

In leerjaar twee en/of drie kan gekozen worden uit vier sectoren:

- Techniek (PIE)
- Zorg & Welzijn
- Economie en Ondernemen
- Horeca, Bakkerij en Recreatie (HBR)

(6-jarig mbo-traject mogelijk)

Organisatie van het onderwijs:

In leerjaar 3 en 4 wordt er 14 uur praktijk per week aangeboden.

Het onderwijs is georganiseerd in 4 periodes per leerjaar.

LOB:

Sinds 2016 is het Vakcollege aangesloten bij het zgn. Windroosmodel. Dit model geeft vorm aan een regionale invulling van (een deel van) LOB. Dat betekent concreet dat er wordt geïnvesteerd in een betere begeleiding bij de vervolgkeuze die een leerling maakt. Leerlingen maken oriënterende opdrachten in afstemming met het mbo die moeten leiden tot meer zelfinzicht of een te maken keuze bij hen past. De decaan geeft aan dat leerlingen beter kunnen aangeven waarom ze willen kiezen voor een vervolgopleiding en ze zijn gericht bezig om zich te oriënteren.

0. Realisering aanbevelingen vorige visitatie

niet van toepassing bij 1^e licentiaaanvraag

aanbeveling 1.

Spreek je uit voor Dalton. Er zijn vele daltonkenmerken in de school zichtbaar; de daltonkernwaarden komen overal voor en zouden meer in samenhang benoemd kunnen worden. Werk vanuit het Vakcollege - de beroepsgerichte vakken bevatten vele daltonelementen en integreer de AVO-vakken daarin. Reflecteer regelmatig door elkaar gevraagd en ongevraagd van feedback te voorzien.

evaluatie school

Dalton heeft een meer prominente plek gekregen. Vorig jaar bevond de school zich in een patstelling. Het gevecht om 'groen' was klaar en het team was zoekende in 'hoe nu verder'. Op een studiedag heeft het team zich unaniem uitgesproken dat we een Daltonschool willen zijn en dat ook uit willen dragen. Vorig jaar heeft een groot deel van het team de cursus Dalton-Certificaat al succesvol afgerond en een tweede groep is er nu mee bezig. Een laatste groep zal volgend jaar deelnemen aan de cursus.

Daarbij zijn we nu gaan werken met onderbouw- en bovenbouwteam. Dit maakt het werken in werkgroepen overzichtelijker. Een van de bestaande werkgroepen is de daltonwerkgroep, veel andere werkgroepen hebben een nauwe verbintenis met Dalton, zoals 'differentiëren'.

bevindingen visitatieteam

Een aantal leraren hebben een daltoncursus gedaan en een onderdeel van de cursus zijn daltonontwikkelpannen. Hierdoor zijn er initiatieven genomen om ontwikkelingen in te zetten. Omdat het gevecht voor inspectie groen voorbij is merken we dat er meer energie is ontstaan voor de ontwikkeling van dalton. Er zijn leraren die duidelijk daltontaal spreken. Bij de vorige visitatie is het advies gegeven om een schoolbreed Dalton Ontwikkel Plan te schrijven. Dat plan is er niet constateren we. Een DOP kan versterkingen in het onderwijs verankeren, de samenhang zichtbaar maken en richting geven.

aanbeveling 2.

Het gebouw leent zich er voor om het juiste pedagogisch klimaat te creëren (op bijvoorbeeld de leerpleinen) en dat leidt vanzelf tot het gewenst didactisch handelen. Er kan effectiever en efficiënter gebruik gemaakt worden van de aanwezige ruimtes.

evaluatie school

Op dit moment zijn we bezig met de inrichting van de leerpleinen, waar leerlingen kunnen werken aan opdrachten, aan eventuele leerachterstanden en aan verbetering van profiel naar vervolgopleidingen. De leerpleinen dienen als het verlengde van de klaslokalen en als een plek waar leerlingen ook buiten de reguliere schooltijd in rust (en met toestemming) kunnen werken aan schoolprojecten. Op het begeleidingsplein kunnen leerlingen die extra begeleiding nodig hebben bij hun leerontwikkeling hetzelfde doen, maar dan met begeleiding van het zorgteam. Dit gaat in principe op afspraak.

Daarnaast is er de ontwikkeling van het techno-lab waar leerlingen kunnen werken met moderne technologische middelen. Opzet is dat ook andere afdelingen een lab ontwikkelen, waar leren in de praktijk vorm krijgt. Ook is het team aan het onderzoeken of het lab als basis kan dienen voor vakoverstijgende projecten. Het waterproject is in de maak. Na een evaluatie zal gekeken worden of er meer AVO-vakken kunnen aansluiten en hoe we de leerlingen daarin betrekken.

bevindingen visitatieteam

De leerpleinen zijn net ingericht en de commissie heeft gezien dat docenten proberen er effectief gebruik van te maken. Er liggen nog mooie kansen om de leerpleinen verder te ontwikkelen.

aanbeveling 3.

Kies voor een organisatiemodel waarbij de daltonontwikkeling goed tot ontwikkeling kan komen. Een hybride model waarbij de sectie en het team een rol spelen is het onderzoeken waard. Betrek het team meer bij de daltonontwikkeling. Het gaat er uiteindelijk om: Wat heeft de leerling nodig en wat hebben de medewerkers nodig?

evaluatie school

We zijn gaan werken in onder- en bovenbouwteam waar ook daltonontwikkeling wordt besproken, daarnaast is er de Daltonopleiding waarbij leraren worden opgeleid tot gecertificeerd daltonleraar. Experimenten en DOP-ontwikkeling worden in het team gedeeld.

Een idee, plan of experiment wat iemand graag wil delen, wordt ingebracht in de teamvergadering. Het team bespreekt of het idee gedragen wordt en of het idee haalbaar is. Als het team van mening is dat dat zo is, gaat het idee, plan of experiment door naar de schoolleiding. Zij bekijken of de draagkracht inderdaad groot is en of het financieel haalbaar is. Als dat zo is wordt het plan teruggegeven aan degene die het indient en zal het uitgewerkt moeten worden met een tijdpad en een taakverdeling. Dit wordt op het whiteboard in de personeelskamer bijgehouden.

bevindingen visitatieteam

Het gekozen organisatiemodel lijkt te zorgen voor wat meer rust en duidelijkheid in de school, in het team. De schoolleiding zou in de toetsing van plannen en ideeën gebruik kunnen maken van een toetsingsmodel Dalton, dan kan er naast draagkracht en financiën ook getoetst worden op Dalton. Er is genoeg kennis in huis, bij de collega daltonscholen in Dordrecht om te kunnen toetsen op Dalton.

aanbeveling 4.

Maak een gedragen daltonontwikkelplan. Ga uit van vertrouwen, toon lef en geef eigenaarschap van de daltonontwikkeling aan.

evaluatie school

Om ontwikkelingen te bevorderen, zijn er werkgroepen gemaakt, waaronder de daltonwerkgroep. Deze is samengesteld uit leden die afgelopen jaar hebben deelgenomen aan de Daltoncursus. Onderwerpen zijn de initiëring van de leerpleinen, de ontwikkeling van het techno lab, de ontwikkelingen in de daltoncursus. Het experimenteren op het gebied van dalton, zoals het werken met daltonpunten waar leerlingen door positief gedrag vrijheden kunnen verwerven om te werken op de leerpleinen en in het techno lab en de pilot van een kleine daltonzone, die in ontwikkeling is. Ook zijn de voorzitters van alle werkgroepen aan het samenwerken om zo goed te gaan kijken naar de ontwikkeling van vakoverstijgende projecten en om de leerlingen meer vrijheden te geven in hun eigen leerproces. Zo wordt gedacht aan vrijheden in onderwerp van projecten, een overkoepeld en doorlopend LOB-dossier en het zelf invullen van schoolfeesten en ouderavonden. Omdat deze werkgroepen dit jaar pas zijn gestart, zijn deze ontwikkelingen nog pril, maar nemen ze weldegelijk vorm.

bevindingen visitatieteam

De visitatiecommissie heeft de belangrijkste aanbeveling uit de vorige visitatie, een gedragen daltonontwikkelingsplan, echt gemist. Hierdoor ontbreekt het nog aan samenhang en richting. Het beeld kan ontstaan dat er verschil bestaat tussen de daltonvisie, richting en behoefte van leraren en schoolleiding.

1. Vrijheid in gebondenheid / Verantwoordelijkheid en vertrouwen Realisering aanbevelingen vorige visitatie

Indicatoren op leerlingniveau

1.1	De leerling neemt verantwoordelijkheid voor de verwerking van zijn taak.
1.2	De leerling legt waar nodig verantwoording af aan zijn leraren, zijn medeleerlingen en zijn ouders over de verwerking van zijn taak.
1.3	De leerling is actief betrokken bij zijn eigen (leer)werk.
1.4	De leerling draagt zorg voor zijn leeromgeving.

evaluatie school

In het algemeen is er sprake van gedeelde sturing omdat leerlingen vanuit studiewijzers werken en kunnen daarin ook excelleren door bij gebleken geschiktheid op een hoger niveau te werken. Tijdens de toetsweken zijn er ook allerlei activiteiten op het gebied van CSM waarin een beroep wordt gedaan op daltonvaardigheden. Binnen het VakCollege in de onderbouw en op de afdeling krijgen de leerlingen binnen hun taakstelling verantwoordelijkheid om zelf zaken in te vullen, maar daarbij moet wel een effectief resultaat bereikt worden. In de kleine dalton-zone kunnen leerlingen zelf kiezen waaraan zij aan willen werken en kunnen als zij dat goed doen, daarmee dalton-punten verdienen. Besproken wordt nu, hoe we de leerlingen meer kunnen betrekken en keuzevrijheden kunnen gaan geven binnen schoolse activiteiten. Zo gaat een klas experimenteren om leerlingen zelf hun rapportgesprek te leiden aan de hand van een lob-dossier en zijn er gesprekken gaande dat leerlingen binnen de daltonzone ook hun eigen excursies of Buitenlandreis kunnen invullen. Ook op de afdelingen kunnen leerlingen bij opdrachten hun verantwoordelijkheid tonen in werkprocessen. Hierbij zijn we nog wel op zoek naar de juiste mix in positieve en negatieve vrijheid. Steeds meer wordt hier met rubrics gewerkt.

bevindingen visitatieteam

Leerlingen die hun eigen verantwoordelijkheid kunnen en durven nemen en daarbij de juiste leraar weten uit te kiezen kunnen binnen een vak versnellen en er is zelfs de mogelijkheid om een jaar over te slaan. Dat wordt door de leerlingen ervaren als zeer positief. Maar leerlingen geven ook aan dat er voor leerlingen die deze verantwoordelijkheid nog niet kunnen of durven nemen weinig tot geen hulp wordt geboden in dit proces. Het is erg afhankelijk van de leraar of mentor. Hier is een goede ontwikkelstap te maken door de leraren de mogelijkheid te geven om van elkaar te leren hoe je de verantwoordelijkheid voor dit versnellingsproces kunt inzetten om leerlingen meer kansen te geven om te versnellen.

Het begrip daltonpunten zegt leerlingen weinig. Het is niet duidelijk hoe een leerling aan deze punten komt (als je lekker kookt en het er goed uitziet dan krijg je punten) en een leraar houdt de punten bij, maar de leerling heeft geen idee hoeveel punten hij heeft. De punten worden ingezet om voorrang te krijgen bij schoolreisjes. De leerlingen vinden dit geen prettig systeem: schoolreisjes moeten voor iedereen toegankelijk zijn voor zowel de aantallen als de kosten. Voor leerlingen die niet mee kunnen is geen alternatief programma in Nederland. De leerlingen willen graag verandering van dit systeem. Dit daltonpuntensysteem voelt voor de leerlingen niet als een mogelijkheid tot eigen verantwoordelijkheid. Het daltonpuntensysteem zou in overleg met de leerlingenraad geëvalueerd kunnen worden om te kijken in hoeverre dit ingezet kan worden voor de eigen verantwoordelijkheid van leerlingen.

Bij sommige vakken kunnen de leerlingen verantwoordelijkheid nemen in de keuze van het lesmateriaal en ze mogen in overleg met de leraar op het leerplein werken. De leerlingen zijn hier zeer over te spreken en voelen hier ook echt verantwoordelijkheid en vertrouwen van de leraar. Dit zou als ontwikkelpunt voor het team meegenomen kunnen worden om samen met de leerlingen te werken aan verantwoordelijkheid en vertrouwen. Tijdens de lesbezoeken bleek uit de gesprekjes met de leerlingen dat hieraan behoefte is.

Indicatoren op leraarniveau

1.5	De leraar kan loslaten en schenkt vertrouwen aan zijn leerlingen. Hij biedt hiervoor een kader waarbinnen de leerlingen hun eigen leerproces kunnen vormgeven.
1.6	De leraar houdt rekening met verschillen en creëert maatwerk dat zichtbaar is in de taakhoud.
1.7	De leraar begeleidt zijn leerlingen en geeft waar nodig sturing, op zo'n manier dat de leerlingen zich vaardigheden eigen kunnen maken om de leerdoelen te behalen en de taak te kunnen volbrengen.

evaluatie school

Leerkrachten en mentoren geven vertrouwen en vervullen een coachende rol bij de begeleiding van het leerproces van hun leerlingen. De leerlingen werken met studiewijzers. De leerlingen worden ingedeeld op basis van het advies van de basisschool en naar OPP. Waar op dit moment door mevrouw Koster verder ontwikkeld wordt. Door het plotseling wegvallen van de ZOCO is daar minder aandacht voor geweest. Sinds kort is er een ondersteuningsplein waarin de Zorg Coördinator, de leercoach, de gedragscoach, de Ouder Kind coach(3elijns), de schoolcoach vanuit Auriga(3elijns) en de decaan leerlingen kunnen ondersteunen Er is sprake van gedifferentieerd lesgeven wat betreft tempo en niveau. In het groeps- handelingsplan staat beschreven wie er op welk niveau werkt. En op welk gebied de leerling extra hulp nodig heeft, bijvoorbeeld met extra instructie, plannen, samenwerken, eigen verantwoordelijkheid. Leerkrachten houden rekening met verschillen in niveau, gedrag en leerstrategieën. De leraren stemmen het aanbod, instructie, verwerking en onderwijstijd af op verschillen in cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling tussen de leerlingen. Leerlingen die beduidend onder ontwikkeling presteren krijgen extra aandacht door bijvoorbeeld hulplessen of van het zorgteam, dat dit jaar dus meer vorm heeft gekregen.

Bij het plan van innovatief onderwijs krijgen leerlingen de regie over hun eigen leerproces in handen. Met het differentiëren wordt daar een duidelijke vorm aangegeven. De leraar heeft meer de rol van leercoach en monitort het geheel. Belangrijk is het in gesprek gaan met de leerling en samen komen tot een oplossing of een plan van aanpak. De leraar geeft niet meer leraargericht les of traditioneel. Maar hij betreft de leerlingen bij het plan van aanpak.

bevindingen visitatieteam

We zien een verschil in aanpak tussen de leraren en in verschillende lokalen. Waar de een het lokaal in zones heeft verdeeld en in samenspraak met de leerlingen de verantwoordelijkheid durft te delen zien we zien echter ook in een aantal leslokalen de busopstelling. Hier kan een stap gemaakt worden door in het lerarenteam de aanpak van de leraren met verschillende zones in en buiten het lokaal te delen. Door coaching en stimulering vanuit de schoolleiding zou hier een mooie ontwikkeling in gang kunnen worden gezet.

Het visitatieteam is zeer onder de indruk van initiatieven van leraren die verantwoordelijkheid durven nemen om op allerlei manieren te werken met gedeelde verantwoordelijkheid. We zagen initiatieven rondom het leerplein en het Waterlab. Leerlingen krijgen hier veel kans om eigen verantwoordelijkheid te nemen, waarbij de leraar coachend aanwezig is en verantwoordelijkheid van de leerling stimuleert in een activerende omgeving. Het risico dat het visitatieteam zou willen signaleren is dat de kans bestaat dat de initiatieven met de leraar verdwijnen als deze niet breed gedragen worden in de school. De schoolleiding kan versterken wat werkt door deze mensen de kans te geven om de collega's mee te nemen in dit proces, door hen te faciliteren en te zorgen voor een goede borging in de school. Verantwoordelijkheid wordt hiermee bij de basis gelegd.

Indicatoren op schoolniveau

1.8	Op de school heerst een cultuur van vertrouwen.
1.9	Leraren en overige medewerkers kunnen omgaan met verantwoordelijkheid en het aangeven van grenzen.
1.10	Leraren en overige medewerkers komen de afspraken na.
1.11	De brede algemene vorming van leerlingen is richtinggevend.
1.12	Het onderwijs wordt gegeven in een lerende organisatie waar leerlingen en leerkrachten zich kunnen ontwikkelen naar hun mogelijkheden.

evaluatie school

Na de aftrap tijdens de 2-daagse in Zeeland, waarbij verbetering van Vakcollege en daltonontwikkeling centraal staan, zijn er vooral door inzet van het personeel veel zaken in gang gezet. De SL heeft die initiatieven die binnen het beleid passen overgenomen.

Voorbeelden daarvan zijn: het differentiatie-plan en het ontwikkelen van de lessenboekjes (Ergenia) als meest uitgewerkt, het ontstaan van een plan voor een doorlopend LOB-document en het ontwikkelen van het Sciencelab.

Invulling van lessen van het Vakcollege, daltonexperimenten, activiteiten in de toetsweken op allerlei terreinen en verbeteren van onderwijsprogramma's staan centraal. Om meer van elkaar te weten en uitwisseling met elkaar te hebben zijn de teams weer ingevoerd. Waar ook de werkgroepen regelmatig verslag doen van hun plannen en uitwerkingen en ook de daltoncursus leidt tot meer onderlinge uitwisseling, zodat we betere afstemming met elkaar krijgen. Daarnaast is er gestart met intervisiegroepen van mentoren per leerjaar.

Ook is er dit schooljaar de coaching van nieuwe leraren versterkt, door dat in een hand onder te brengen en op het moment zijn er een aantal leraren intern aan een cursus bezig om daar invulling aan te geven.

bevindingen visitatieteam

Het visitatieteam heeft gezien dat er een aantal goed opgezette initiatieven (indeling werkruimte/leerplein bij een vak, sciencelab en waterlab) zijn. Wij zouden voor de vervolgstap de schoolleiding adviseren om de verantwoordelijkheid meer in het team te leggen. De schoolleiding draagt zorg voor een goed daltonontwikkelplan, voor goede kaders, facilitering en een goede borging.

We hebben gelezen en gehoord dat de huidige daltonontwikkeling nog erg pril is. De enorme ontwikkelkracht in het team kan door koestering en stimulering van de schoolleiding tot grote bloei komen. Dat vraagt van de schoolleiding een daltonhouding naar het team toe.

2. Zelfstandigheid

Indicatoren op leerlingniveau

2.1	De leerling neemt zelf initiatieven om zijn leerdoelen te bereiken.
2.2	De leerling vraagt hulp van anderen en helpt anderen als zij hem/ haar om hulp vragen.
2.3	De leerling bepaalt mede hoe (werkvorm, tempo, plaats, tijd) hij/zij werkt aan de gestelde doelen.
2.4	De leerling kan omgaan met uitgestelde aandacht.
2.5	De leerling krijgt de gelegenheid het gemaakte werk zelfstandig na te kijken.

evaluatie school

Binnen de praktijkvakken werken de leerlingen zelfstandig aan opdrachten, plannen de eigen werkzaamheden, reflecteren op resultaten en proces. Er is afwisseling tussen zelfstandig werken aan opdrachten en samenwerken. Tijdens de lessen wordt er gewerkt met verschillende activerende werkvormen, waarin de zelfstandigheid van de leerling wordt getraind. In de lessen worden sociale competenties en vaardigheden geoefend. Vaak zijn opdrachten in context en levensrecht om juist daarin de efficiency van hun werk te accentueren. Daarbij leren de leerlingen leiderschap tonen, samenwerken, elkaar complimenteren en aanspreken.

In de praktijklessen maken de leerlingen een werkvolgorde, materialenlijstje en bepalen waar ze gaan werken. Leraren gaan het gesprek aan met leerlingen over hun keuzes. In de AVO-vakken werken de leerlingen met studieplanners en er zijn nakijkbladen voor de leerlingen. Hier kunnen zij gebruik van maken wanneer ze klaar zijn met hun opdrachten. Daarna is er ruimte voor andere zaken waaraan de leerling wilt werken.

Er is een verbeterplan geschreven voor de leerpleinen. Dat staat in het kader van de aanpak van vernieuwend onderwijs. Differentiëren en leerlingen een stem geven in de les. De les wordt van het leslokaal doorgetrokken naar de leerpleinen. De leerpleinen onder andere hebben een metamorfose ondergaan. Leerlingen en leraren hebben ook hun steentje bijgedragen bij de metamorfose. Het gaat om onze leerpleinen. Ouders worden ook gevraagd om een bijdrage te leveren als toezichthouders. Leerlingen kunnen op beide leerpleinen aan de slag met hun eigen werk, taken of projecten, maar op het zogeheten 'ondersteuningsplein' kunnen leerlingen ook ondersteuning krijgen in de vorm van extra begeleiding voor bijvoorbeeld dyslexie, dyscalculie of leerachterstanden.

bevindingen visitatieteam

De meeste leerlingen geven aan dat je op het Dalton Vakcollege zeer zelfstandig wordt. Maar dit moet dan vanuit jezelf komen. Wil je een niveau hoger dan kan dit, je moet dit zelf regelen en aanvragen. De mogelijkheid bestaat ook om een klas over te slaan, ook hier moet je zelf mee komen.

Tijdens de lessen kun je zelfstandig aan de slag, de meeste leraren maken gebruik van een studiewijzer.

Indicatoren op leraarniveau

2.6	De leraar creëert de randvoorwaarden (taakgerichte werksfeer, organisatie, opdrachten/taken, materialen) die de leerlingen in staat stellen zelfstandig te kunnen werken, zodat zij in hun eigen tempo en op hun eigen wijze kunnen leren.
2.7	De leraar stimuleert leerlingen initiatieven te nemen en te tonen.
2.8	De leraar biedt ruim tijd aan leerlingen om zelfstandig te kunnen werken.
2.9	De leraar creëert voor de leerlingen de ruimte om hun talenten te laten zien en te ontwikkelen.

evaluatie school

Bij de AVO-vakken moeten leerlingen de studiewijzer volgen en kunnen daar zelfstandig aan werken. Vooral bij de praktijkvakken wordt steeds meer aandacht gegeven aan levensecht werken. Bijvoorbeeld echt verkopen aan klanten en dan de balans opmaken. In de pilot van de kleine dalton-zone kunnen leerlingen zelf bepalen waaraan ze werken, dit wordt dan afgesproken met de leraar.

Ook bij de gedifferentieerde lessen bij Nederlands gaat de leraar in samenspraak met de leerlingen bepalen waaraan ze willen werken. Sommige leerlingen hebben behoefte aan 2 uur Nederlands, anderen hebben behoefte aan 10 uur Nederlands. Leerlingen die goed zijn in het vak en ze hebben hun werk af, mogen aan een ander vak werken. Leerlingen krijgen de verantwoordelijkheid over hun eigen leerproces. Leerlingen worden uitgedaagd om hun mind te zetten. Coaching wordt daardoor steeds belangrijker. Deze pilot wordt na de zomervakantie uitgebreid. Er zijn plannen binnen de daltonwerkgroep om hier het volgend schooljaar scholing voor alle leraren voor op te zetten. Uitgangspunt hierbij is waardierend perspectief of te wel een positief psychologische benadering.

Naar aanleiding van haar visie op innovatief onderwijs heeft Ergenia Toney twee boekjes ontwikkeld. Eén voor de leerlingen en één voor de leraren. De boekjes zijn ontwikkeld mede door de structurele kritische feedback van Albert Rook en de adviezen van Brigitte Witmus, de Daltonopleider, en de lector van Thomas More, Patrick Sins. Het is de bedoeling dat dit project proef gaat draaien (pilot) onder auspiciën van Brigitte Witmus, met een paar leraren en aan het eind wordt er geëvalueerd. Ook worden de leraren die de Daltonopleiding volgen of hebben gevolgd erbij betrokken. Aan het eind van het schooljaar volgt een evaluatie en aan de hand daarvan zal bepaald worden hoe de boekjes zullen worden ingezet het komend schooljaar. De boekjes zullen dan aan het begin van het nieuwe schooljaar worden ingezet. Anoen Scholten monitort dit project en geeft kritische feedback waar nodig.

bevindingen visitatieteam

De leraren zijn de laatste jaren meer en meer zelfstandig geworden. Noem de ideeën van een leerplein, het science lab, project water. Leraren vormen meer een team met enkele kartrekkers.

De ontwikkelingen binnen de school worden nu gedaan door het team, eigen inbreng en verantwoordelijkheidsgevoel worden gewaardeerd binnen het team. Verder wordt er gewerkt aan een daltonontwikkelplan.

Indicatoren op schoolniveau

2.10	De school creëert voor de leraren en overige medewerkers de ruimte om hun talenten te laten zien en te ontwikkelen.
2.11	De school stimuleert leraren en overige medewerkers initiatieven te nemen en te tonen.

evaluatie school

Elke medewerker binnen deze school krijgt volop ruimte om te experimenteren en zaken in gang te zetten. Steeds meer ervaren we dat leraren ook onderling allerlei zaken op elkaar afstemmen, want dat bleek in het hectische verleden een manco. Juist door het weer invoeren van teams wordt dit versterkt en ook de werkgroepen presenteren regelmatig hun voornemens. Omdat de manier waarop en het tijdstip van de presentaties niet erg effectief lijken, zal deze meer in de agenda en notulen van het teamoverleg komen.

Wel wordt er ervaren dat doordat de initiatieven uit het team komen, de weg om elkaar te vinden ook buiten de gestelde tijden gebeuren. Men wordt enthousiaster en de rode draad van de initiatieven wordt steeds duidelijker. Door de korte en betere communicatie, worden de plannen duidelijker en meer ondersteund.

bevindingen visitatieteam

De ruimte die wordt gegeven kan mensen in hun kracht zetten en tegelijkertijd wordt er ook beperkingen ervaren vanuit de schoolleiding ervaren. De directeur zet alle deuren open, juicht zelfstandigheid van het team toe, terwijl de teamleiders enigszins de beperkende factor is. Leraren voelen zich hierdoor in verwarring en zijn tegelijkertijd zelfstandig genoeg om toch bepaalde zaken 'door te drukken' (zoals waterproject).

3. Samenwerking

Indicatoren op leerlingniveau

3.1	De leerling benut de gegeven tijd en gelegenheid om te oefenen en zich te bekwamen in samenwerkingsvaardigheden.
3.2	De leerling werkt op respectvolle wijze samen met leraar en medeleerlingen.

evaluatie school

Er is sprake van wederzijds respect tussen de leerlingen en de leraar. Ook onderling gaan de leerlingen over het algemeen respectvol met elkaar om. De leerlingen zijn op de hoogte van de regels van het Dalton Vakcollege. Een punt van aandacht is de situatie om met 3 scholen in één gebouw te zitten. Soms staat dit op gespannen voet met de wijze waarop het Dalton Vakcollege om wil gaan met deze situatie. Samenwerken zien we vanaf de onderbouw naar voren komen. In de onderbouw van het Vakcollege leren leerlingen met name tijdens de praktijken om samen te werken met anderen, verantwoorde keuzes te maken en problemen op te lossen. In de bovenbouw werken de leerlingen aan opdrachten en taken, waarbij de leerlingen optimaal gestimuleerd worden te gaan samenwerken. Doordat er steeds meer gedifferentieerd wordt, wordt coaching steeds belangrijker en noodzakelijker.

In de leerlingenraad wordt samengewerkt, leerlingen bespreken nieuwe ideeën met elkaar en hebben regelmatig overleg met de schoolleiding over besluiten die genomen worden en praten mee over nieuwe ontwikkeling. Ook worden leerlingen betrokken bij alle innovatieve plannen. De leerlingen zijn betrokken bij de voorbereiding van de nieuwe look van de leerpleinen en ze heeft leerlingen ook betrokken bij de samenstelling van de boekjes. De leerlingen worden allround betrokken. Vooral bij hun eigen leerproces. Leerlingen voelen zich dan gehoord en gewaardeerd. Daardoor gaan ze serieus aan de slag. Zo heeft Azeem Saidi uit D3D, de illustraties gemaakt voor het boek van de leerlingen. Ook werden leerlingen steeds verantwoordelijk gemaakt voor hun eigen leerproces. Doel is dat leerlingen een steeds grotere stem krijgen bij de organisatie van schoolse activiteiten, zoals excursies, rapportbesprekingen/ ouderavonden en Buitenlandse reizen.

bevindingen visitatieteam

Het is de commissie duidelijk dat het Vakcollege Dordrecht in een gebouw zit met complexe randvoorwaarden. Drie scholen in een gebouw dat is een enorme uitdaging en dan heb je de samenwerking met leerlingen nog harder nodig.

Er is een leerlingenraad opgericht en de leerlingen van de leerlingenraad zaten bij het gesprek met overige leerlingen. Ze kunnen erg duidelijk en goed verwoorden wat er goed gaat, wat dwars zit en wat aandacht behoeft binnen de school. Echter is dit het beeld van een kleine groep leerlingen, en geeft dit niet een algemeen beeld van de mening van leerlingen binnen de school. De leerlingenraad is een ideaal instrument om als schoolteam te weten wat er onder de leerlingen leeft. Het is het hierbij wel belangrijk dat het een representatieve groep leerlingen is (van onderbouw tot bovenbouw, jongens en meiden, verschillende achtergronden en meningen). Vanuit de basis is een volgende stap mogelijk, het versterken van de samenwerking met de met de leerlingenraad. Door meer naar de leerlingen te luisteren, kan de school samen tot nieuwe ideeën komen en oplossingen vinden voor belangrijke aandachtspunten.

De leerlingen zien en gebruik maken van hun talenten is een prachtig onderdeel van daltononderwijs en geeft het Vakcollege de kans om verder te ontwikkelen. Een visitatiedag had bijvoorbeeld mede georganiseerd kunnen worden door leerlingen. Een groot project (zoals bijvoorbeeld de succesvolle talentenjacht) zou vaker opgezet kunnen worden waarbij de leerlingen een groot aandeel hebben in organisatie en uitvoering. Betekenisvolle taken en samenwerken met leerlingen heeft een positief effect hoe dalton leeft binnen de school. De vraag is, hoe creëren/versterken we met de leerlingen het 'wij-gevoel'.

De leerlingen geven aan dat ze veel zelfstandig werken. (vraag aan leerlingen: 'wat is dalton?' – antwoord: 'zelfstandig werken'). Dat is interessant, ze geven hiermee aan om ook aandacht te besteden aan samenwerking en de andere kernwaarden. Wat is de inhoud van samenwerking, hoe kom je tot goede samenwerking, wat is de meerwaarde van samenwerken en welke lagen van samenwerken zijn er? Door te focussen op dit soort kennis en vaardigheden, naast de kennis die de leerlingen in de schoolbanken opdoen, ontstaat er verdieping van Dalton.

Indicatoren op leraarniveau

3.3	De leraar werkt op respectvolle wijze samen met collega's en leerlingen.
3.4	De leraar geeft samen met collega's vorm aan de taak of leertaken, zoals deze in de school zijn afgesproken.
3.5	De leraar kan verschillende vormen en niveaus van samenwerken toepassen.
3.6	De leraar schept een pedagogisch veilig klimaat voor samenwerking met de leerlingen en tussen de leerlingen onderling.

evaluatie school

Er heerst op het Dalton Vakcollege een open en prettige sfeer. Van iedereen wordt verwacht dat er een respectvolle houding naar elkaar is. Steeds meer ervaren we een veilig leerklimaat, wat afgelopen jaren behoorlijk verbeterd is. Initiatieven worden gezien, ondersteund en gewaardeerd. Doordat er ook steeds meer samengewerkt wordt door leraren bij initiatieven, ontstaat er ook een steeds laagdrempeliger klimaat om elkaar aan te spreken bij vragen of onzekerheden. Ook het wekelijkse samenkomen van mentoren draagt daaraan bij. Problemen worden besproken en het vertrouwen dat de problemen worden opgelost groeit. Door het ontwikkelen van de begeleidingspleinen krijgen ook leerlingen die behoefte hebben aan tweedelijns zorg de kans om begeleiding binnen school te krijgen. Dit houdt de leerling binnen een vertrouwelijke omgeving en zorgt voor een snelle en kleine terugkoppeling tussen het begeleidingsteam en de mentor. Dit zorgt er weer voor dat het handelingsplan van leerlingen met begeleiding snel en makkelijk aangepast kan worden. Zo kan het monitoren en begeleiden van het leerproces van de leerling snel en makkelijk op het individu worden afgestemd. Binnen de praktijkvakken en het Vakcollege zijn opdrachten opgenomen, waarbij leerlingen taken moeten verdelen en dat zij verschillende rollen moeten kunnen vervullen. Samenwerkingsopdrachten komen overal voor.

bevindingen visitatieteam

De schoolleiding is verbreed, er zijn twee leraren bijgekomen die meer coördinerende taken hebben gekregen waardoor de taken wat meer verdeeld zijn, en iedereen zijn aandacht kan richten op hetgeen hij of zij moet doen. Door de schoolleiding te versterken krijgt de schoolleiding een duidelijker beeld van wat er speelt onder collega's. Er zijn regelmatig vergaderingen (teams, secties, mentoren etc.).

Vaak worden beslissingen nog top-down genomen. De leraren hebben de behoefte om meer 'gehoord' en gewaardeerd te worden. Het team komt met goede ideeën en leuke projecten maar in de praktijk worden sommige afspraken of projecten niet door alle teamleden gedragen. Door te kijken naar de goede voorbeelden in de school, door open te staan voor elkaar, en als team, als eenheid samen te werken is er veel mogelijk. Wat is er nodig om dat voor elkaar te krijgen, hoe kan je dat met elkaar leren? Daar ligt de uitdaging, daar ligt de kans.

De goede voorbeelden zijn er, we hebben bijvoorbeeld bij Nederlands en bij Verzorging en Welzijn gezien dat er een pedagogisch klimaat is waarbij er samengewerkt kan worden, leerlingen worden uitgedaagd, er contact is.

Er is een start gemaakt met samenwerkingsopdrachten en projecten (het waterproject), het verder ontwikkelen van samenwerkingsopdrachten en projecten kan de school nieuw elan geven.

Indicatoren op schoolniveau

3.7	De school is een leefgemeenschap waarbinnen leerlingen, leraren en overige medewerkers op een zichtbare wijze samen leven en werken.
3.8	De school is een leerplek waar leerlingen en leraren al samenwerkend van en met elkaar leren.
3.9	De school is een veilige oefenplek voor democratisering en socialisering.

evaluatie school

In de onderbouw wordt aandacht besteedt aan leefstijl waarin sociale – en studievvaardigheden belangrijk zijn. Dit willen we echter uit gaan breiden met het Dalton experiment van Bas en Talina, waarin de lifestylelessen beter vorm krijgen en de leerlingen niet alleen beoordeeld worden op hun cijfers, maar ook op hun werkhouding en sociale vaardigheden.

Bij allerlei activiteiten zoals de open dag, ontvangst van nieuwe basisschoolleerlingen en de csm-activiteiten werken leerlingen en leraren al met elkaar om er een succes van te maken. Dit willen we uit gaan breiden met het gezamenlijk voorbereiden van ouderavonden, buitenlandreizen en excursies.

bevindingen visitatieteam

Het is goed om te lezen dat Bas en Talina aan de slag gaan met de lifestyle lessen. In het gesprek met de leerlingen kwam naar voren dat er behoefte is aan lessen die te maken hebben met gedrag en burgerschap. 'Wat heb ik nodig als ik straks aan het werk ga?'

Hoe kan je de connecties en middelen van de schoolleiding gebruiken, de creativiteit en inzet van leraren en inspiratie en interesse van leerlingen om samen mooie projecten neer te zetten (zoals bijvoorbeeld de talentenjacht). Iedereen kan zijn steentje bijdragen. Ook dit zal het wij-gevoel versterken.

Bewustwording en bewustzijn van de rol van de docent, van de schoolleider, van de coördinator voor de school als plek voor socialisering en democratisering is voor een school als het Vakcollege misschien wel de mooiste kans, belangrijkste uitdaging en zou veel positieve energie geven voor school, leraar en leerling. Wat is er mooier om dit samen met leerlingen dit te verkennen?

4. Reflectie

Indicatoren op leerlingniveau

4.1	De leerling maakt een planning voor zijn taakwerk.
4.2	De leerling stuurt zijn planning bij door de voortgang te overzien.
4.3	De leerling beziet het behaalde eindresultaat kritisch en neemt leerpunten mee naar een volgende planning van zijn taak.
4.4	De leerling reflecteert op zijn eigen gedrag en dat van zijn medeleerlingen.

evaluatie school

Binnen de pilot van de kleine dalton-zone bij de afdeling E&O plant de leerling in overleg met zijn leraar waar hij aan gaat werken. De leerling kan hiervoor daltonpunten krijgen waardoor hij meer vrijheden en vertrouwen kan verwerven. Binnen de daltoncursus is op dit moment een groep bezig met het opzetten van een doorlopend LOB-document, waarbij de leerling de verantwoordelijkheid krijgt om resultaten van een periode tijdens de ouderavond aan zijn ouders te presenteren. Verder vindt reflectie vaak plaats na afloop van een toets moment of assessment, nog steeds vooral in de praktijkafdelingen.

bevindingen visitatieteam

De commissie heeft gezien dat leerlingen meer betrokken worden bij de organisatie. Er zijn kringgesprekken en schriftelijke enquêtes. Leerlingen ervaren eigenaarschap waardoor de intrinsieke motivatie toeneemt. Mooi is te zien dat de klassenopstelling aangepast wordt en dat leerlingen keuzes kunnen maken in het programma. Regelmatig vinden evaluaties plaats met de leerlingen. De uitkomsten hiervan worden gebruikt om het onderwijs beter vorm te geven. Leerlingen krijgen de mogelijkheid om na overleg hun leerroute aan te passen. Dit vindt nu nog plaats op eigen initiatief.

Indicatoren op leraarniveau

4.5	De leraar zet verschillende reflectiemethoden in.
4.6	De leraar laat leerlingen reflecteren op de samenwerking.
4.7	De leraar laat leerlingen feedback geven op zijn eigen functioneren.
4.8	De leraar is in staat om kritisch naar zijn werk te kijken en gebruikt evaluatie, reflectie en feedback van anderen om zich verder te ontwikkelen.

evaluatie school

Vooraf bij de afdelingen moeten de leerlingen reflecteren op hun prestaties en resultaten.

Daarnaast wordt tijdens het mentorenpaar vaak gereflecteerd op resultaten en gedrag van de leerling. Bij de pilot van de kleine daltonzone bij de afdeling E&O kent door het toekennen van daltonpunten veel mogelijkheden tot reflectie.

Ook bij het project Differentiëren en leerlingen een stem geven evalueren en reflecteren leerlingen op regelmatige basis. De evaluatie en reflectie vormen dan de basis voor verder ontwikkeling en aanpak.

Bij het invoeren van een doorlopend LOB-document reflecteert een leerling continu bij de vorderingen van het leerproces. Zodoende willen we een compleet beeld creëren voor de leerling om keuzes op te kunnen baseren. Waar ben ik goed in? Wat brengt een goed resultaat? Hoe leer ik? Waar ben ik minder goed in? Wat vind ik leuk en waar heb ik interesse in?

bevindingen visitatieteam

Er zijn reflectie instrumenten binnen de organisatie en ze worden soms, bij een aantal docenten ingezet. Er wordt met leerlingen gesproken en reflectie is daar een onderdeel van. De methode 'mindsetten begint bij jezelf' is een prachtig voorbeeld om meer gestructureerd aan de slag te gaan met reflectie. De methode wordt nog niet breed ingezet, is nog niet verankerd in de school.

Uit de gesprekken blijkt dat docenten zich bewust zijn dat reflectie een belangrijke kernwaarde is die leerlingen kan helpen om meer bewust te zijn van hun krachten en uitdagingen.

Indicatoren op schoolniveau

4.9	De school stelt leraren en overige medewerkers in de gelegenheid van en met elkaar te leren.
4.10	De school hanteert een doorgaande lijn m.b.t. reflectie op leerlingniveau.

evaluatie school

Dit schooljaar zijn we gestart met een tweedaagse in Zeeland, waar de toon is gezet. Een nieuwe start in teams, met meer onderlinge communicatie, aansluiten op maatschappelijke en technische ontwikkelingen en het verder uitbouwen van het VakCollege en Dalton. Daarnaast blijkt de daltoncursus een super gelegenheid te zijn om met elkaar over onderwijs in gesprek te gaan en bij elkaar te gaan kijken.

Het nieuwe Lob-document start als pilot in leerjaar 1, waarbij de leerlingen hun ontwikkeling bijhouden en dan deze presenteren aan hun ouders bij de ouderavond van onze 3^e periode. De reflectie zal dan niet alleen dienstdoen voor een korte termijn, maar zal de leerling meenemen, zodat keuzes gemaakt kunnen worden voor bijvoorbeeld een vervolgopleiding op basis van die reflecties.

bevindingen visitatieteam

De commissie heeft geconstateerd dat de ontwikkelingen op daltongebied steeds meer een plek binnen de schoolorganisatie krijgen. Tijdens de scholingsmomenten worden tops en tips belicht, nieuwe ideeën geboren en uitgewerkt en worden successen met elkaar gedeeld. Deze genereren nieuwe energie om de ingeslagen weg te blijven volgen. Een vervolgstap zou het ontwikkelen van leerlijnen kunnen zijn, voor reflectie en voor de andere daltonkernwaarden. Een gedragen visie, het spreken van dezelfde taal is voorwaardelijk om die stap te maken.

5. Effectiviteit / doelmatigheid

Indicatoren op leerlingniveau

5.1	De leerling behaalt zijn leerdoelen die passen bij zijn persoonlijke ontwikkeling.
5.2	De leerling gaat op een efficiënte en verantwoorde wijze om met zijn leertijd.
5.3	De leerling is actief bezig met de taak en maakt efficiënt gebruik van zijn keuzemogelijkheden.

evaluatie school

De opbrengst blijft voor onze school belangrijk. Daarbij is differentiatie vooral op niveau is doorgezet en je kan zien dat er meer leerlingen vakken op een hoger niveau volgen. Steeds meer vakken werken met studiewijzers en veel klassen zijn ingedeeld in niveaugroepen. Leerlingen die eerder klaar zijn met hun werk mogen aan andere vakken werken om zo de efficiency te verhogen.

Leerlingen die achterstanden hebben worden sinds kort (dit jaar) nog beter ondersteund. Het versterken van het ondersteuningsteam en hun onderlinge samenwerking is gestart.

Binnen de lessen is er hard gewerkt om meer activerende opdrachten aan te bieden.

Door de voorzitters van de werkgroepen wordt nu gekeken naar vakoverstijgende projecten. Een pilotproject (het waterproject) van biologie, techniek en natuur- en scheikunde is inmiddels uitgewerkt en zal worden uitgeprobeerd.

In de pilot van de kleine daltonzone binnen de afdeling E&O werken de daltonpunten om zo leerlingen te laten reflecteren op hun werkhouding.

bevindingen visitatieteam

De visitatiecommissie heeft gezien dat er leerlingen op een hoger niveau vakken kunnen afsluiten, hier ligt een kracht en een kans om meer leerlingen het vertrouwen te geven een vaak op een hoger niveau te laten afsluiten. Het ondersteuningsteam is de laatste jaren versterkt en heeft een meer stevige positie in de school. We hebben bij sommige vakken meer activerende werkvormen gezien. Het interessante waterproject heeft alles in zich om een motor te worden voor andere vakoverstijgende projecten. De door dalton Dordrecht ontwikkelde reflectie app en door de juf Nederlands ontwikkelde google reflectie app kunnen helpen om de effectiviteit van de lessen en projecten te meten om vervolgens onderdelen weer te verbeteren.

Indicatoren op leraarniveau

5.4	De leraar behaalt zijn leerdoelen.
5.5	De leraar gaat op een efficiënte en verantwoorde wijze om met zijn lestijd.
5.6	De leraar zorgt voor afwisseling van leeractiviteiten tijdens de les.
5.7	De leraar stemt de instructie en het leerstofaanbod af op de leerbehoeften en leermogelijkheden van zijn leerlingen.
5.8	De leraar daagt leerlingen uit het beste uit zichzelf te halen.
5.9	De leraar geeft leerlingen een uitdagende motiverende taak die past bij het niveau, de interesse en het (werk)tempo van de individuele leerling.
5.10	De leraar analyseert de leerproblemen van leerlingen die de leerdoelen niet halen.

evaluatie school

Het gebruik van een studiewijzer is nu redelijk algemeen geworden. Daarnaast is het aantal praktische opdrachten en activerende opdrachten in het vorige schooljaar al flink toegenomen. Daarnaast is het overleg over leerlingen met leerachterstand behoorlijk gestegen en daarnaast is er ook geregeld dat we daarin meer handelingsbekwaam zijn, door versterking van het zorgteam. In het algemeen kunnen we dan ook stellen dat in het algemeen het primaire proces afgelopen jaar stevig is verbeterd. Wel zijn er een aantal groepen, waar dit nog wel echt moeizaam gaat.

bevindingen visitatieteam

De studiewijzers hebben meer aandacht in de school verkregen, een volgende stap kan zijn om de studiewijzers gefaseerd meer leerlinggestuurd te maken. Het inzetten van verschillende reflectie apps kunnen leraren ondersteunen om de effectiviteit van hun onderwijs te versterken. Vakken op een hoger niveau, meer keuzemogelijkheden voor leerlingen en vakoverstijgende projecten zullen leerlingen meer uitdagen en motiveren.

Indicatoren op schoolniveau

5.11	Het onderwijs is door een efficiënte inrichting van tijd, ruimte en middelen doelmatig en gericht op het behalen van de noodzakelijke opbrengsten.
5.12	De school hanteert een doorgaande lijn van de daltoncompetenties van leerlingen en personeel.
5.13	De school biedt leerlingen ondersteuning en/of passende zorg als zij de leerdoelen niet halen.

evaluatie school

Het vorige jaar hebben 10 leraren het certificaat Dalton Docent behaald. Dit jaar worden er nog eens 13 leraren hiervoor opgeleid. Volgend jaar volgt er weer een groep.

Verder zijn er werkgroepen opgericht om vooral het primaire proces te verbeteren en leerlingen beter te kunnen begeleiden.

Er zijn volop initiatieven zoals het differentiëren, het ontwikkelen van een doorlopend LOB-document en vakoverstijgende projecten in ontwikkeling. Ook de samenwerking tussen de losse initiatieven krijgt een vorm, waar Dalton de rode lijn is.

Het zorgteam is versterkt en gaat bij elkaar zitten om zo overleg en monitoring nog beter te maken.

bevindingen visitatieteam

Bij de daltoncursus zijn de cursisten aan de slag gegaan in dalton ontwikkel (DOP) groepen. Het werken met doorgaande lijnen van de daltoncompetenties is nog een terrein waar in een volgende ontwikkelfase veel valt te winnen. Bij de vakoverstijgende projecten, bijvoorbeeld het waterproject, liggen nog veel kansen. De school heeft de laatste jaren veel energie gegeven om inspectieproof te worden en dat is gelukt. De ontwikkelkracht van de school is toegenomen en door nog efficiënter om te gaan met tijd, ruimte en middelen is groei zeker mogelijk bij het Vakcollege.

Borging als voorwaarde

Indicatoren op schoolniveau

6.1	De school werkt planmatig aan de daltonontwikkeling en beschrijft dit in een daltonbeleidsplan.
6.2	De school geeft aan hoe de daltonontwikkeling wordt aangestuurd, bv. door een daltoncoördinator.
6.3	De school draagt haar daltonidentiteit uit. (schoolgids, website, folders etc.).
6.4	De school heeft daltonscholing in het scholingsplan opgenomen.
6.5	De school benut de daltonmogelijkheden van het gebouw.
6.6	De school enquêteert regelmatig de leraren, de ouders en de leerlingen over de daltonontwikkeling en de kwaliteit van het daltononderwijs.
6.7	De school is actief betrokken bij dalton-regioactiviteiten, waarbinnen zij vertegenwoordigd is.
6.8	De leerlingen worden betrokken bij de daltonontwikkeling van de school.
6.9	De ouders worden betrokken bij het ondersteunen van de daltonontwikkeling van de school.
6.10	Het schoolbestuur ondersteunt de school in haar daltonontwikkeling.

evaluatie school

De daltonwerkgroep stimuleert de daltonontwikkeling, gesteund door Brigitte Witmus, de leraar van de daltoncursus. Ontwikkelingen die als vraag uit de cursus komen worden besproken en er wordt vorm aan gegeven. Voorbeelden hiervan zijn de, het tech-lab, de pilot van de kleine daltonzone en nu in de maak het portfolio.

Daarnaast is er de ontwikkeling van de leerpleinen, een initiatief van Ergenia Toney om een verbeterplan te maken als afstudeerproject voor de opleiding Middle Management. En daarmee het differentiëren te verbeteren en leerlingen een stem geven in de les. Ouders worden ook betrokken bij de begeleiding en ondersteuning op de leerpleinen.

De dalton coördinator is weer lid van het dalton-coördinatoren overleg regio Zuid West. Daarnaast neemt hij deel aan de Dalton Onderzoek Groep van Vera Otten. Op advies van de lector van Thomas More, Patrick Sins, neemt Ergenia Toney ook deel aan de dalton Onderzoek Groep. Om zodoende haar visie omtrent innovatief te blijven ontwikkelen en om een inspiratiebron te zijn voor collega's.

In het Strategisch Beleidsplan van het Stedelijk Dalton Lyceum (Strategie en visie 2016-2020) staat in het Voorwoord (paragraaf 1.1) als gemeenschappelijk doel:

"Het Stedelijk Dalton Lyceum zorgt voor kwalitatief hoogstaand, pluriform en modern voortgezet onderwijs voor Dordrecht en omgeving volgens de Dalton uitgangspunten. De Dalton werkwijze, met een nadruk op vertrouwen in de mogelijkheden en de eigen verantwoordelijkheid van de leerlingen en het personeel, is de bindende factor in onze school en vormt de basis voor de vormgeving van ons onderwijs en de organisatie. Dit leidt tot een school waarin personeel en leerlingen op basis van wederzijds vertrouwen en respect met elkaar omgaan en samenwerken.

Het Plan geeft weer welke filosofie, waarden en uitgangspunten de locaties van het SDL gemeenschappelijk dragen. De kernwaarden van Dalton worden nader toegelicht en de uitgangspunten van de organisatie en ons onderwijs worden aan de hand van die daltonkernwaarden benoemd. "

bevindingen visitatieteam

Er is de laatste twee jaar hard gewerkt om het (dalton)onderwijs verder te ontwikkelen. Leraren zijn en worden geschoold en vanuit de scholing ontstaan er mooie initiatieven (ontwikkeling leerpleinen, labs en projecten). Een schoolbreed Dalton Ontwikkel Plan (DOP) is er niet. Een DOP zou leraren ondersteunen; wat is de daltonvisie van de school, wat is de richting en inrichting van de school. Hoe gaat het 'Hotel' er eigenlijk uitzien en hoe onderhouden we het dan?

Gebruik maken van enquêtes over daltononderwijs hebben we niet gezien. Het bestuur ondersteunt de ontwikkeling van daltononderwijs en heeft oog voor de complexe situatie van het Vakcollege. Als de Dalton werkwijze, met een nadruk op vertrouwen in de mogelijkheden en de eigen verantwoordelijkheid van de leerlingen en het personeel, de bindende factor is of moet zijn dan roept dat vraag op hoe je vorm en inhoud geeft aan de dalton werkwijze en aan wederzijds vertrouwen? Het antwoord zou verwoord kunnen worden in een DOP.

Overige opmerkingen school

(nog niet in zelfevaluatie opgenomen, maar wel relevant)

Uit de gesprekken met leerlingen

Verslag leerlinggesprek 20 maart 2019 Dalton Vakcollege Dordrecht

De leerlingen van verschillende klassen en profielen en niveaus stellen zich voor en geven vervolgens aan waarom ze voor het Vakcollege hebben gekozen. Soms valt er in de ogen van leerlingen niet veel te kiezen, bij het Vakcollege kan actief bezig zijn en doe je minder met een boek.

Op de vraag wat de leerlingen leuk vinden aan de school komen ze met een variatie aan reacties:

- Het doen, de vrijheid en zelfstandigheid.
- Als je klaar bent met je ene vak dan mag je aan een ander vak werken.
- Zelf inplannen als je een toets mist, dit kan niet bij gewone toetsen, die staan vast.
- Het is nu anders dan vroeger, vanaf het eerste leerjaar kan je kiezen tussen vakken. Bovenbouwleerlingen hadden deze keuze niet in de onderbouw.
- Docent scheikunde is ziek geweest: nu elke week een toets en veel lessen.
- Niet meer dan 3 toetsen per dag
- Bij economie veel toetsen en veel examens die we opeens doen. Altijd tot het laatste moment wachten. Er zijn zorgen of je goed voorbereid je examen in gaat.
- Je kunt naar je mentor gaan, maar het verschilt per mentor of er iets gebeurt. Een op een wel goed contact, met hele klas is het te veel drukte.

Op de vraag of er gewerkt wordt met daltontaken geven de leerlingen aan het woord daltontaken niet te herkennen. Er wordt wel gewerkt met studiewijzers en het ligt aan de leraar of je een studiewijzer krijgt. De bovenbouw heeft een eigen planning en dit vraagt timemanagement van de leerlingen.

Volgens de leerlingen krijgen ze geen hulp bij het plannen maar als je meerdere toetsen plant dan wordt er wel gekeken of je nog op niveau bent, anders rust.

Veel toetsen in een week kan je plannen met ouders, huiswerk maak je thuis en soms al in de les. Leerlingen misse informatie in magister wanneer iets af moet zijn voor een toets en ze geven voorbeelden van andere scholen waarbij je wel weet wanneer de toets is en dan moet je zelf plannen. Dat heeft voor de leerlingen de voorkeur, liefst twee weken van tevoren duidelijk maken wanneer je een toets hebt in plaats van een dag van tevoren (soms).

De leerlingen geven aan behoefte te hebben om te leren hoe je je moet gedragen als je het bedrijfsleven in gaat. Dat wordt op het vakcollege volgens de leerlingen niet aangeleerd (wel op scholen in het buitenland die door twee leerlingen worden genoemd). Ze ervaren dat ze alleen klaargestoomd worden voor het examen en niet hoe je om moet gaan met mensen, respect kan tonen. Ze zijn van mening dat op het Vakcollege weinig respect voor elkaar wordt getoond.

Op de vraag van de commissie om iets te vertellen over de daltonpunten geven de leerlingen aan dat bij zorg en welzijn punten te verdienen zijn als je je best doet met koken en het ziet er goed uit. De leraar houdt de punten bij. Je krijgt dan voorrang als je op schoolreis gaat. De leerlingen hebben er geen uitleg gehad over de daltonpunten, het is ze ook niet duidelijk, de leerlingen uit het eerste leerjaar hebben wel wat uitleg gehad over de daltonpunten, maar het is hun niet helemaal duidelijk.

De schoolreizen zijn volgens de leerlingen niet zo bijzonder. De school zou de reizen zo moeten regelen dat alle leerlingen mee kunnen. Er worden nu te weinig plekken geboekt, dus niet iedereen kan mee. Drie weken van te voren hoor je het bedrag, maar ook mensen met minder geld moeten mee kunnen. Opeens bij de ouderavond 116 euro erbij, dan kunnen veel mensen niet meer mee. Er horen volgens de leerlingen genoeg plekken te zijn en betaalbaar.

Als je op school blijft dan is er geen keuze om leuke dingen te doen in Nederland, De lessen gaan gewoon door. Leerlingen die niet mee kunnen zouden geen lessen moeten volgen, maar bijvoorbeeld naar Amsterdam gaan.

De school geeft leerlingen de mogelijkheid om te versnellen, bijvoorbeeld het eerste en tweede leerjaar in 1 jaar of te versnellen naar het vierde leerjaar. Er is ook een leerling met havo boeken. (leerlingen werken dus zelf de boeken door) en dan moet je wel het examen ook op dat niveau doen. Je krijgt geen diploma op dat niveau, wel een certificaat op hoger niveau. Je moet erg zelfstandig zijn en het allemaal zelf doen.

De term reflectie is voor de leerlingen niet onbekend, in hun ogen ligt het initiatief voor reflectie vaak bij de leerling en dan kan je met een leraar in gesprek. Na een toetsweek of een rapport zijn er gesprekken waarbij de mentor aangeeft welk vak je beter kunt herkansen. Of je er iets mee doet is aan de leerling.

Het werken aan je LOB-portfolio moet je zelf doen, maar daar word je niet bij geholpen.

Voor vervolgopleiding is een portfolio nodig, maar daar heb je nu geen tijd meer voor.

Leerlingen zouden liever vanaf de eerste werken met portfolio.

De leerlingen zeggen dat ze moeite moeten doen of hun stem gehoord te krijgen, het duurt lang en je moet er een paar keer mee komen voor de school iets gaat doen.

Er is een leerlingenraad en de ideeën van deze raad gaan naar de teamleider en naar de directeur. Dan hoor je niks meer en dat is erg jammer. Als je aangeeft dat iets niet goed gaat dan doen ze er niks mee.

Uit de gesprekken met leraren en ondersteunend personeel

Verslag docentengesprek 20 maart 2019 Dalton Vakcollege Dordrecht

Na het voorstellen zaten de leraren en de commissie vrij snel goed in het gesprek. Er is de laatste jaren hard gewerkt en veel bedacht en in gang gezet. Ideeën die ontwikkeld worden, bijvoorbeeld het werken met een portfolio, intervisiegroepen en coachingsmogelijkheden binnen de school. Bij sollicitaties is Dalton een gespreksonderwerp en een Daltoncursus van Saxion is verplicht.

De energie is positiever geworden.

De DOP roepen, de leerlabs, de leerpleinen, er staat veel in de steigers. Door de ontwikkeling zijn er leraren die meer in de rol van coach komen.

De schoolleiding is versterkt door de toevoeging van twee coördinatoren en zo hebben de docenten meer een stem gekregen.

Men zou graag een Daltonzone willen invoeren en dat er op alle afdelingen leerlabs zijn. Op de leerpleinen liggen er volgens de leraren kansen voor de algemene vakken om een ontwikkelingsslag te maken.

De leraren spreken met trots over de dingen die werken, het waterproject, als leerlingen presenteren aan de ouders. Tijdens de laatste talentenshow was een nieuw elan voelbaar in de school. Dat voelt goed en men zou dit graag willen versterken.

Vanuit positieve energie willen docenten graag meer differentiëren. Vanuit het contact met de leerling de leerpleinen ontwikkelen waarbij de docent de coach is. Spreiding van toetsen en meer leerlingen een vak op een hoger niveau laten doen zijn ook richtpunten. Een ander aandachtspunt is het versterken van de structuur van de gesprekken tussen leraar en leerling. We horen in het gesprek soms echte Daltontaal: 'het gaat om het vertrouwen in het kind', 'Ik moet mezelf kwetsbaar opstellen'.

Intervisie en coaching zijn in de ogen van de docenten belangrijke instrumenten om verder te komen.

Op de vraag welke adviezen zij de school zouden geven wordt aangegeven om guts te hebben, om op alle niveaus de medewerkers te ondersteunen, een Daltonzone te ontwikkelen, het samenwerken te versterken, ruimte te geven, de deuren te openen, een waardierend perspectief te vinden en de successen vooral te vieren.

Uit de gesprekken met de schoolleiding

In het gesprek geeft de schoolleiding een toelichting op de complexiteit van de school en uit welk dal de school is gekomen. Een geklapt scholenfusie met als gevolg drie scholen in een gebouw, onvoldoendes bij inspectierapporten die voldoende moesten worden. Een nieuw elan is volgens de schoolleiding voelbaar en zichtbaar, zo is men bezig met leerpleinen die recentelijk ingericht zijn. De uitwerking van de visie op de activiteiten op de leerpleinen zijn ook merkbaar maar er moet nog veel doorontwikkeld worden.

Vorig schooljaar was er nog geen eenduidigheid in het team, inmiddels is er een omslag gemaakt van vakken naar teams. Het effect is, mede door scholing, dat er vanuit de nieuwe teams onderwijskundige ideeën ontstaan.

Er zijn drie extra mensen toegevoegd aan de schoolleiding met als taak pr, begeleiding van mentoren, coaching, scholing en organisatie. Dit moet het draagvlak van de schoolleiding versterken.

De teamleiders zitten dinsdagmiddag de bijeenkomsten voor, er kunnen dan nieuwe ideeën besproken worden. Voor nieuwe ideeën moet voldoende draagvlak zijn, soms gaat men aan de slag om al werkende te onderzoeken of iets werkt/aanslaat.

De schoolleiding geeft aan veel ruimte te geven maar resultaten wel te volgen.

Het laatste medewerkerstevredenheidsonderzoek is van twee jaar terug en de uitkomsten waren enigszins geflatteerd door de complexe situatie. Er worden nu stapjes in de goede richting gezet. Er was sprake van veel ziekte en veel nieuwe mensen, nu is er sprake van een omslag; ouderen gaan nu mee en er is nieuw bloed.

Op de leerpleinen zijn forse stappen gezet. Er worden 2/3 leervakken en 1/3 praktische vakken aangeboden. Bij leervakken zou de grootste stap gemaakt kunnen worden door ook daar ook meer keuze aan te bieden.

De zelfevaluatie is geschreven door het werk te verdelen, Hanna een deel, Anouk de nieuwe initiatieven en Albert de regie en kritische noot. Minder een product van de schoolleiding en meer van het personeel.

De leraren weten meer waar iedereen mee bezig is, er wordt meer met elkaar gesproken. Hier en daar zijn wel verschillen en soms spelen andere dingen nog een rol. Het maatjesleren voor leraren is de laatste twee jaar geleden niet van de grond te komen. De focus is meer komen te liggen op coaching (elke dinsdag) met mentoren en intervisie met Hermien. Ze doet met vijf leraren een cursus om andere leraren te coachen voor breder draagvlak. De daltoncursussen voor leraren helpt ook om vanuit dopgroepen ontwikkeling in de school te krijgen.

Om zicht te krijgen op het Vakcollege over vier jaar zijn vijf werkgroepen aan het mindmappen; Onderwijsvernieuwing hoe krijgt het Vakcollege hier een lijn er in? De werkgroepen zijn bezig met de stippen op de horizon.

Hoe krijgen we leerlingen centraal, hoe kunnen we loskomen van knellende lesroosters, hoe creëren we meer ruimte voor daltonuren, dat zijn vragen die in de school spelen en waar het gesprek over moet gaan. Er is beweging, zo ontstaan er meer leerpleinen, bijvoorbeeld ook voor science en biologie. Op de leerpleinen kunnen leerlingen ontvangen worden om bezig te zijn met hun interesses en keuzes. Het Vakcollege zit nog in de oriëntatiefase, er is behoefte om verder te ontwikkelen en het gesprek hierover in de teams te voeren.

De werkgroepen vliegen af en toe iemand in, halen expertise van buitenaf. Zo is er ondersteuning op het gebied van de daltoncursus, leerpleinen en het sciencelab.

De schoolleiding zou de komende jaren graag de leerpleinen verder willen ontwikkelen, het differentiëren van het onderwijs willen versterken, een goed doordachte daltonzone willen invoeren, de begeleiding verdiepen en meer cultuuronderwijs willen aanbieden.

De schoolleiding geeft aan soms te worstelen, zo is er bijvoorbeeld de focus op de praktische kant en is er ruimte gevonden door muziek te laten vallen, terwijl er wel behoefte is voor cultuuronderwijs. Er is wel fotografie en dans en een cultuurweek. V Er staat veel in de kinderschoenen, men zoekt naar borging.

Uit de gesprekken met ouders

Om 11:30 stond het gesprek met ouders op de planning. Uiteindelijk was er één moeder die met ons in gesprek ging. Een woensdagmiddag bleek voor veel ouders uit de ouderresponsgroep een lastig moment om vrij te regelen op werk om in gesprek te gaan met de visiteurs.

Mevrouw was erg enthousiast over de school. Haar zoon heeft het op het Vakcollege ontzettend naar zijn zin. Hij heeft vrienden en voelt zich veilig binnen de school. Als hij drie tussenuren heeft gebruikt hij het tweede uur om klasgenoten te helpen met uitleg over de 3D-printer. Dit is een mooi voorbeeld van hoe het zou moeten gaan op een daltonschool. Op eigen initiatief elkaar helpen en daarbij ruimte krijgen van school. Mevrouw gaf aan dat er de afgelopen tijd een ouderresponsgroep is opgericht. Ze heeft het idee dat er door de school wel naar de ouders geluisterd wordt. Wat haar betreft mag de groep wel iets meer gemêleerd worden. Er is regelmatig overleg met leraren/schoolleiding.

Sinds enige tijd wordt er een nieuwsbrief naar de ouders gestuurd. De ouders ervaren de nieuwsbrief als prettig. Eerder werd de nieuwsbrief per mail verstuurd, maar uiteindelijk is besloten om het weer per post te versturen, omdat er werd ervaren dat de mail toch vaak in de map 'ongewenst' terecht kwam, of verwijderd werd zonder het te lezen.

Een enthousiaste, trotse moeder heeft de tijd genomen om met ons in gesprek te gaan over de school. Het was fijn om mooie voorbeelden voorbij te zien komen. Daarnaast was het een spontaan, open gesprek. Echter, doordat het slechts om één leerling en één ouder gaat is het lastig om in te schatten wat het beeld van de school van andere ouders is. De moeder kon niet duidelijk maken wat daltononderwijs betekent.

Uit de gesprekken met het bestuur

naam bestuurslid: mevrouw Van der Krogt

Verslag gesprek met het bestuur (mevrouw Van der Krogt (bestuur) en Marian Luyten (Beleidsmedewerker))

Tijdens een tweedaagse in Zeeland is het doel voor het Vakcollege Dordrecht vastgesteld, het ontwikkelen van het daltonconcept. De focus ligt hierbij op het onderwijs en het pedagogisch klimaat. Dit is een flinke uitdaging waarbij de randvoorwaarden complex zijn. Een geklapt fusie, drie scholen in één gebouw, net uit een inspectie dal en geen direct perspectief om een eigen gebouw te krijgen. Ondanks de complexiteit wil men met de andere daltonvestigingen werken aan de ontwikkeling van daltononderwijs en aan de ontwikkeling van doorlopende leerlijnen.

In de methode 'mindsetten begint bij jezelf' (een methode om leerlingen te laten reflecteren en meer eigenaar te laten zijn van het leerproces) is de samenwerking tussen het Vakcollege en het stedelijk lyceum zichtbaar.

Het bestuur heeft enkele jaren geleden bedacht dat minder sterke leraren van andere vestigingen niet op het Vakcollege geplaatst mogen worden, het Vakcollege kreeg de ruimte om te sturen op een sterk en eigen onderwijsteam. Er is binnen de scholen gesproken wat een ideale daltonles is en er is een reflectie-app ontwikkeld die gebruikt wordt/kan worden op de verschillende daltonvestigingen.

Voor het Vakcollege is de zoektocht naar maatwerk gestart. Het bestuur adviseert de school om leraren vaker bij elkaar te laten kijken om zodoende te leren van en met elkaar. De AVO leraren kunnen leren van de praktijkleraren en vice versa. Vanuit kaders mogen leraren hun onderwijs inrichten. Het bestuur spreekt de verwachting uit dat er in de toekomst soms nog klassikaal les wordt gegeven in plaats van altijd. Dat de leerling meer eigenaar is van het leerproces en het zweet op de juiste rug staat. Kan het ook anders, dat is een vraag die voortdurend gesteld wordt.

Het bewustzijn van het vormingsdeel van het (dalton)onderwijs is een ander thema waar aandacht voor is. Uitgangspunt is hierbij het vertrouwen in de ontwikkelingsmogelijkheden van de leerling.

Bij de interne pre-visitatie kwam naar voren dat omgaan met de burens en met de verschillende achtergronden een uitdaging is. Behoeft aan meer sport- en cultuuractiviteiten werd door de leerlingen aangedragen.

beoordeling

nr	Beoordelingskader	ontwikkeling	
		O	V
0	Realisering aanbevelingen vorige visitatie*	O	
1	Vrijheid in gebondenheid / Verantwoordelijkheid en vertrouwen		V
2	Zelfstandigheid		V
3	Samenwerking		V
4	Reflectie		V
5	Effectiviteit- doelmatigheid		V

* niet van toepassing bij licentieverlening

Advies aan het bestuur van de NDV

	Advies	Criteria
	Licentie verlenen	Maximaal één onvoldoende kernwaarde.
	Over twee jaar versnelde visitatie voor licentieverlening	Twee of meer onvoldoende kernwaarden
	Geen licentie verlenen	Na versnelde visitatie licentieverlening twee of meer onvoldoende kernwaarden
V	Licentie voor vier jaar verlengen	Maximaal één onvoldoende kernwaarde inclusief realisering aanbevelingen vorige visitatie + borging
	Over twee jaar versnelde visitatie (bij de vierjaarlijkse visitatie)	Twee of meer onvoldoende kernwaarden inclusief realisering aanbevelingen vorige visitatie + borging
	Licentie intrekken	Na versnelde visitatie twee of meer onvoldoende kernwaarden inclusief realisering aanbevelingen vorige visitatie + borging

Aanbevelingen die met een plan van aanpak opgenomen worden in de schoolreactie

Aanbeveling	Omschrijving
Nr. 1	In de ogen van de visitatiecommissie is er de laatste jaren een mooi hotel (= school) neergezet. De begane vloer en de 1 ^e verdieping zijn af en het functioneert er prima. Alle materialen, denkkraft, menskracht en werkkraft zijn aanwezig om de andere verdiepingen te verbouwen en in te richten. Door het gesprek aan te gaan met de verschillende geledingen (leraren, leerlingen, schoolleiding en ouders) zijn jullie in staat om strakke bouwtekeningen te maken die aansluiten bij de daltonvisie op onderwijs. Met deze bouwtekeningen zorgen jullie voor samenhang van ontwikkelingen, activiteiten en zal de taal meer van iedereen zijn.
Nr. 2	De leerlingen geven aan dat ze (nog) meer behoefte hebben om te kunnen en te mogen plannen, kiezen, organiseren en samenwerken. Onder andere bij het vak Nederlands hebben we gezien dat hier al stappen worden gezet. Het verder ontwikkelen van deze vaardigheden en van de structuur zal positieve energie geven.
Nr. 3	Er zitten krachtige leerlingen op de school, leerlingen die een stem willen laten horen en een stem willen hebben in hun onderwijs. Er liggen kansen bij het gebruikmaken van de krachten van de leerlingen, denk hierbij aan tutorleren, de rol van leerlingen bij visitaties en vooral bij de rol van leerling als mede-eigenaar van de school en het onderwijs.
Nr. 4	Er zijn krachtige ontwikkelingen gestart of worden opgestart; het portfolio, leerpleinen, sciencelab, een daltonzone, gedifferentieerd onderwijs en activiteiten vanuit dalton ontwikkelingsplannen (DOP). Het is goed om deze initiatieven te omarmen, te waarderen om zodoende vanuit een breed draagvlak verdere ontwikkeling van deze initiatieven te ondersteunen en het samenwerken te versterken.
Nr. 5	Er zijn voorbeelden van leerlingen die vakken op een hoger niveau mogen afsluiten, van leerlingen die hun talenten verder mogen ontwikkelen. Dat is krachtig en het kan de school helpen om vanuit vertrouwen in het leerproces van het kind meer leerlingen de kans te bieden om te groeien.
Nr. 6	De leraren geven aan dat er een kans ligt om meer leerlinggestuurd onderwijs aan te bieden in plaats van leraargestuurd onderwijs. Volgens de leraren is het een zoektocht naar meer maatwerk, bijvoorbeeld het experimenteren of invoeren van daltonuren. Het aanbieden van meer variatie op het gebied van leeractiviteiten. We hebben voorbeelden gezien van leerlinggestuurd onderwijs, van maatwerk en er ligt een mooie uitdaging aan het team om in overleg met schoolleiding en leerlingen meer vorm en inhoud te geven aan deze behoefte. Een weloverwogen en

	breed gedragen visiedocument kan ondersteuning bieden om de samenhang te bewaken.
Nr. 7	De kracht om lid te zijn van een vereniging, de daltonvereniging, is om met en van elkaar te leren. Dat gebeurt door actief deel te nemen aan regio-overleggen en ander bijeenkomsten. Om van en met elkaar te leren is er de kans om externe ogen en oren te gebruiken. Over twee jaar zal een afvaardiging van de commissie verzoeken om op bezoek te mogen komen voor een collegiaal gesprek met de schoolleiding en een gesprek met een aantal leraren om de school verder te kunnen ondersteunen in het ontwikkelproces.

slotopmerkingen

Voor de commissie was de visitatie, met name het bezoek aan de school, indrukwekkend. De indrukken bleven ook in de weken na de visitatiedag spelen in de hoofden van de visiteurs. Een complexe school, dat is duidelijk, waarbij de verschillende geluiden, het verschil in gesprekken, groot is. Een school waar ontwikkelingen zichtbaar zijn, hoewel het soms een ontwikkeling lijkt te zijn in een Babylonische spraakverwarring. Leraren die voor hun school, hun daltononderwijs staan tegenover leerlingen die kritisch zijn en zich niet gehoord voelen, misschien wel omdat de taal niet hetzelfde is in de verschillende geledingen.

Hoe kunnen we deze school die in ontwikkeling is ondersteunen?

De vraag is eenvoudig te stellen, het antwoord is minder eenvoudig. In de aanbevelingen verwoorden we de kansen die er zijn voor de school en tegelijkertijd blijft er bij de commissie iets nadreunen. In een gesprek, enkele weken na de visitatie, hebben we geprobeerd te ontdekken welke vragen er nu blijven nadreunen in onze hoofden. Er is daltonscholing voor leraren en vanuit de daltonontwikkelingsplannen ontstaan er nieuwe ideeën, ontstaat er daltontaal. Dat stopt niet als iedereen de cursus heeft gedaan, het daltononderwijs is altijd in ontwikkeling en scholing, in welke vorm dan ook, blijft een voorwaarde voor ontwikkeling. Hoe kan de schoolleiding in een daltonschool een voorbeeldrol pakken om dezelfde taal te spreken? Hoe kan de schoolleiding deelnemen aan de daltoncursus zodat de cursus van iedereen is? Hoe dalton ben ik is de reflectieve vraag om te stellen.

Ondertekening voorzitter visitatieteam

naam	handtekening	datum

Schoolreactie op de visitatie

Overige opmerkingen en ervaringen m.b.t. het verloop van de visitatie. hierbij valt te denken aan: opstelling visiteurs, dagrooster, gevoerde gesprekken, etc.

N.B. Dit zijn opmerkingen van de school zelf. Deze opmerkingen kunnen dus afwijken van de "slotopmerkingen" genoemd in het visitatieverslag.

Schooljaar 2019-2020

Inleiding

Afgelopen jaar zijn er initiatieven gestart die een aftrap geven tot onderwijsvernieuwingen binnen Dalton Vakcollege. Zo is Ergenia gestart met differentiëren, heeft Sjef een Sciencelab opgestart en zijn Talina en Bas aan de gang gegaan met een portfolio.

Het komende jaar zal het zaak moeten zijn om de lopende initiatieven stevig weg te zetten en de nieuwe (gedrags)regels voor de leerlingen eenduidig te gaan formuleren en te handhaven.

Er zal een pas op de plaats gemaakt moeten worden met nieuwe initiatieven. Deze kunnen het komende jaar zeker ontwikkeld worden, maar nog niet geïmplementeerd, voordat de leerlingen op hetzelfde niveau zitten qua ontwikkeling als de docenten of ontwikkelaars.

Stand van zaken

Door de initiatieven is er een breder draagvlak gekomen voor onderwijsvernieuwingen an sich. Docenten zijn enthousiast. Echter mogen de initiatieven meer uitgewerkt worden, zodat ze niet bij een persoon blijven, wat nu wel het geval is en alles correct en eenduidig uitgevoerd gaat worden. Ook zijn de leerlingen weinig betrokken. Een van de gevolgen hiervan is dat de regels niet duidelijk zijn en dat er een vorm van chaos heerst, door gebrek aan die eenduidigheid.

Verder zijn we bezig met de leerling een stem te geven binnen hun eigen proces. Als de leerling een stem krijgt, moet hij of zij ook begeleid worden in hoe die stem te gebruiken.

Leerlingen maken op dit moment vaak (studie)keuzes die ongegrond zijn en ondoordacht. Het opvangen door het organiseren van een carrousel blijkt onvoldoende. Zo weten veel leerlingen vaak niet wat 'maatschappijleer' inhoudt of wat ze kunnen verwachten van de keuzedelen.

Wat komend jaar

1. Het Sciencelab zal zich richting biologie en scheikunde moeten gaan uitbreiden. Ook zal er een goed plan geschreven moeten worden hoe leerlingen hier hun tussenuren kunnen besteden en hoe dit meetbaar en controleerbaar gaat zijn. Het binnenwandelen moet een vanzelfsprekendheid gaan worden. Daarbij moet het een druk van lokaal 101 en Agnes gaan weghalen. Sjef heeft hiervoor ontwikkelingsuren vanuit sterkt techniek onderwijs.
2. Het differentiëren van Ergenia binnen de klas moet zich ook gaan uitbreiden naar andere klassen. Een idee kan zijn dat er masterclasses komen, gegeven door Ergenia, om collega's wegwijs te maken met het flexlokaal. Het zal ervoor moeten zorgen dat de leerlingen een grotere verantwoordelijkheid gaan krijgen over hun les en hun leerproces. Hier zal de nadruk moeten liggen op de manieren waarop leerlingen zich kunnen *verdiepen* (Hoger niveau op maat).

3. Het portfolio met de presentatie door leerlingen bij oudergesprekken, kunnen ingezet gaan worden bij alle nieuwe eerstejaars klassen.
  - a) De ouderbetrokkenheid kan door de mentor gestimuleerd worden door te starten met de 'startgesprekken' tussen mentor, ouders en leerling. Dit kunnen we bewerkstelligen door docenten al het 'Ouderbetrokkenheid 3.0' door te sturen en de filmpjes van de oudergesprekken van Talina en Bas te laten zien in de teamvergaderingen. Ouderbetrokkenheid zal hoog op de to-do-list moeten gaan staan. We hebben ouders nodig om leerlingen correct en consequent te belonen en te straffen en we hebben ouders nodig voor een positievere mond-op-mond reclame voor de school. Vandaar het idee om ouderavonden anders in te richten en te beginnen met uitgebreide startgesprekken. Binnen de startgesprekken moet duidelijk worden wat wij verwachten van de leerlingen en dat we graag willen handhaven met de ouders ipv tegen de ouders. Ook kunnen ouders uitspreken wat zij van school verwachten. Er moet een soort bondgenootschap ontstaan, waarbij ouders goed en consequent op de hoogte gehouden worden over het wel en wee van hun kind op school. De oudergesprekken van Talina en Bas zijn hierbij van grote waarde om de driehoek ouder-leerling-school stevig te houden. Deze worden hieronder uitgelegd, omdat het portfolio centraal zal komen te staan bij de oudergesprekken.
  - b) Het portfolio kan ook gebruikt en ingericht worden als een doorlopend LOB document. Alle eerste klassen zouden hiermee kunnen gaan beginnen. Op deze manier kunnen we de leerlingen beter begeleiden bij het maken van keuzes en voorbereiden op hun toekomst. De mentor zal hierin centraal komen te staan. Dat betekent ook dat een decaan minder met leerlingen bezig gaat zijn en meer met de begeleiding en het controleren van de mentoren. Tijd die mentoren hiervoor nodig zou moeten hebben, kan worden opgevangen door aan het begin van elke dag, het begin van 3 dagen in de week of aan het begin van elke week een mentorles/ begeleiding les in te plannen. Naast begeleiding bij het invullen van het portfolio kan hierin gewerkt worden aan de (week)planning van de leerling. Het portfolio zal ook het uitgangspunt worden van de oudergesprekken, die in plaats komen van de rapportgesprekken. Tijdens oudergesprekken presenteert de leerling zelf hun portfolio aan zijn ouders en vertelt zo wat hij deze periode geleerd heeft in de breedste strekking van het woord. Behaalde cijfers zijn zo niet meer het hoofdonderwerp, maar het leerproces van de leerling staat centraal.
  - c) Mentoren van de eerste klassen worden vervangen door coaches. Dat zal betekenen dat een coach minder leerlingen krijgt om te begeleiden en de begeleiding dus intensiever kan.
4. CSM zal ingevoerd moeten worden ivm vermindering van 5 dagen aan lessen. Dit geeft de mogelijkheid om sport extra + muziek + cultuur extra per week in het rooster te zetten. Ook geeft dit de mogelijkheid tot een vergroting van de keuzevrijheid van de leerlingen en het ontwikkelen van talenten in de vorm van *verbreding*.
5. Projectweken moeten zinvol worden ingericht. Ook moet er binnen de projectweken een vorm van inspraak zijn van de leerlingen en zal er meer aan keuzevormen moeten zijn. Ook moet er aandacht zijn voor gedrag. Thema's van de projectweken kunnen thema's zijn die we als school belangrijk vinden, zoals respect, seksuele geaardheid, discriminatie of vrouwenrechten.

6. Sterk techniek onderwijs verder voor eiland van Dordrecht starten. Financiering extern
7. Daltoncursus 3^e groep
8. Het begeleidingsteam kan hun werk verder vorm gaan geven. Er zijn grote stappen gemaakt mbt structurering en aanpak van leer- en gedragsproblemen. Plan moet gaan zijn om de kennis meer te gaan delen met het team, zoals met de samenkomsten over TOS of andere problematieken.

Ontwikkeltijd voor de initiatieven op de plank. Er zal het komende jaar ruimte moeten komen voor het verdere uitwerken van initiatieven die richting geïndividualiseerd leren gaan. Hieronder verstaan we bijvoorbeeld het initiatief van het digitaliseren van methodes. (5 dagen lesvrij per schooljaar? dit invullen met cursussen of ontwikkeltijd?)

Plan van aanpak m.b.t. uitwerking aanbevelingen

aanbeveling 1. (letterlijk overnemen uit visitatieverslag)	<p>In de ogen van de visitatiecommissie is er de laatste jaren een mooi hotel (= school) neergezet. De begane vloer en de 1^e verdieping zijn af en het functioneert er prima. Alle materialen, denkkraft, menskracht en werkkraft zijn aanwezig om de andere verdiepingen te verbouwen en in te richten. Door het gesprek aan te gaan met de verschillende geledingen (leraren, leerlingen, schoolleiding en ouders) zijn jullie in staat om strakke bouwtekeningen te maken die aansluiten bij de daltonvisie op onderwijs. Met deze bouwtekeningen zorgen jullie voor samenhang van ontwikkelingen, activiteiten en zal de taal meer van iedereen zijn.</p>
actie	<p>De nieuwe directeur voert met elke medewerker (OP en OOP) een oriënterend gesprek over het functioneren van de school. Dit geeft een goed startbeeld van de stand van zaken op de locatie.</p> <p>Op een studiedag in november 2019 gaan we aan de slag met het ontwikkelen van een gedragen missie en visie, met daarin ook een duidelijk (Dalton-)profiel.</p> <p>Met de missie en de visie in het achterhoofd, gaan we bekijken welke lijnen we de komende vier/vijf jaar willen uitzetten.</p>
uitvoerenden	Hele team, ondersteund door schoolleiding.
tijdvak	Start september-december 2019
scholing/ externe ondersteuning	Ondersteund vanuit de theorieën van Covey ("Ontwerp je persoonlijke missie"), Van der Loo, Geelhoed en Samhoud ("Kus de visie wakker") en de Dalton-uitgangspunten (vanuit de training door Brigitte Witmus).
toelichting	
aanbeveling 2. (letterlijk overnemen uit visitatieverslag)	<p>De leerlingen geven aan dat ze (nog) meer behoefte hebben om te kunnen en te mogen plannen, kiezen, organiseren en samenwerken. Onder andere bij het vak Nederlands hebben we gezien dat hier al stappen worden gezet. Het verder ontwikkelen van deze vaardigheden en van de structuur zal positieve energie geven.</p>
actie	<p>Binnen de het ontwikkelen van een gedragen missie en visie en het vervolgens uitzetten van de lijnen, vormen de leerlingen één van de belangrijkste lijnen. Wat gaan we de leerlingen meegeven behalve een diploma? Welke toekomst-en maatschappijgerichte zaken geven wij onze leerlingen mee? Hoe leren we ze dat? Hoe leren wij het zelf?</p>
uitvoerenden	Hele team, ondersteund door schoolleiding en de "motor" achter het project bij Nederlands.
tijdvak	Start september-december 2019, ontwikkeling is een meerjarenplan.

scholing/ externe ondersteuning	
toelichting	
aanbeveling 3. (letterlijk overnemen uit visitatieverslag)	Er zitten krachtige leerlingen op de school, leerlingen die een stem willen laten horen en een stem willen hebben in hun onderwijs. Er liggen kansen bij het gebruikmaken van de krachten van de leerlingen, denk hierbij aan tutorleren, de rol van leerlingen bij visitaties en vooral bij de rol van leerling als mede-eigenaar van de school en het onderwijs.
actie	De leerlingenraad wordt in 2019-2020 nieuw leven ingeblazen. Elke klas krijgt één of twee klassenvertegenwoordigers. De directeur nodigt maandelijks een deel van deze leerlingen uit voor een leerlingenlunch, om samen met hen te bespreken welke zaken goed verlopen op school en welke zaken verbetering vragen. Binnen de het ontwikkelen van een gedragen missie en visie en het vervolgens uitzetten van de lijnen, vormen de leerlingen één van de belangrijkste lijnen. Welke rol kunnen wij leerlingen geven in het gezamenlijk eigenaarschap van de school?
uitvoerenden	Begeleidende docenten van de leerlingenraad, directeur.
tijdvak	Start leerlinglunches januari 2020. Verdere ontwikkeling komt in het meerjarenplan.
scholing/ externe ondersteuning	
toelichting	
aanbeveling 4. (letterlijk overnemen uit visitatieverslag)	Er zijn krachtige ontwikkelingen gestart of worden opgestart; het portfolio, leerpleinen, sciencelab, een daltonzone, gedifferentieerd onderwijs en activiteiten vanuit dalton ontwikkelingsplannen (DOP). Het is goed om deze initiatieven te omarmen, te waarderen om zodoende vanuit een breed draagvlak verdere ontwikkeling van deze initiatieven te ondersteunen en het samenwerken te versterken.
actie	Met de missie en de visie in het achterhoofd, bekijken welke ontwikkelingen prioriteit krijgen en welke kunnen wachten. Ontwikkelingen hebben alleen nut als ze gedragen worden en als we met elkaar het belang van de ontwikkelingen inzien. Van een PDCA-cyclus is vrijwel geen sprake op het Vakcollege. Ook de afstemming ontbreekt regelmatig. Hierdoor worden initiatieven niet altijd gedragen, vaak niet geëvalueerd en ontbreekt de borging. Naast een missie en een visie, wordt een meerjarenplan voor de locatie geschreven. Per schooljaar wordt gekeken welke zaken voor dat schooljaar van belang zijn, deze worden opgenomen in de

	PDCA-cyclus. Deze cyclus wordt ook toegepast in het meer algemene kwaliteitsbeleid van de locatie.
uitvoerenden	Directeur, ondersteund door team.
tijdvak	Continue
scholing/ externe ondersteuning	
toelichting	

aanbeveling 5. (letterlijk overnemen uit visitatieverlag)	Er zijn voorbeelden van leerlingen die vakken op een hoger niveau mogen afsluiten, van leerlingen die hun talenten verder mogen ontwikkelen. Dat is krachtig en het kan de school helpen om vanuit vertrouwen in het leerproces van het kind meer leerlingen de kans te bieden om te groeien.
actie	<p>Het op een hoger niveau afsluiten verloopt naar wens en biedt leerlingen een goed perspectief.</p> <p>Het ontwikkelen van talenten kunnen en moeten we meer uitbouwen. Dit moet onderdeel zijn van onze visie op leerlingen. De concrete uitvoering van de leerlingbegeleiding vraagt eerst een goede basis, voordat we het verder uitbouwen.</p> <p>Mogelijk kunnen de Dalton-tijd/Dalton-uur/Dalton-middagen hier een rol in spelen.</p>
uitvoerenden	Schoolleiding, teams, externe cultuuronderwijs- en sportonderwijsaanbieders.
tijdvak	2020-2021
scholing/ externe ondersteuning	
toelichting	

aanbeveling 6. (letterlijk overnemen uit visitatieverlag)	De leraren geven aan dat er een kans ligt om meer leerlinggestuurd onderwijs aan te bieden in plaats van leraargestuurd onderwijs. Volgens de leraren is het een zoektocht naar meer maatwerk, bijvoorbeeld het experimenteren of invoeren van daltonuren. Het aanbieden van meer variatie op het gebied van leeractiviteiten. We hebben voorbeelden gezien van leerlinggestuurd onderwijs, van maatwerk en er ligt een mooie uitdaging aan het team om in overleg met schoolleiding en leerlingen meer vorm en inhoud te geven aan deze behoefte. Een weloverwogen en breed gedragen visiedocument kan ondersteuning bieden om de samenhang te bewaken.
actie	Onze school heeft geen duidelijk (Dalton-)profiel. Elke docent en elke les biedt raakvlakken met samenwerking, vrijheid/verantwoordelijkheid, zelfstandigheid en soms ook reflectie en effectiviteit, maar er zit geen lijn in of visie achter. Ook hier is de vraag welke (Daltongerelateerde) competenties wij de leerlingen

	mee willen geven. De vraag is ook of we daar specifieke Dalton-tijd voor in het rooster gaan zetten.
uitvoerenden	Directeur, ondersteund door team.
tijdvak	Visie eind 2019, roostertechnische ingrepen 2020/2021
scholing/ externe ondersteuning	
toelichting	

aanbeveling 7. (letterlijk overnemen uit visitatieverslag)	De kracht om lid te zijn van een vereniging, de daltonvereniging, is om met en van elkaar te leren. Dat gebeurt door actief deel te nemen aan regio-overleggen en ander bijeenkomsten. Om van en met elkaar te leren is er de kans om externe ogen en oren te gebruiken. Over twee jaar zal een afvaardiging van de commissie verzoeken om op bezoek te mogen komen voor een collegiaal gesprek met de schoolleiding en een gesprek met een aantal leraren om de school verder te kunnen ondersteunen in het ontwikkelproces.
actie	Dit schooljaar is een groep, bestaande uit 8 docenten, 1 oop-er en de directeur, aan de Dalton-scholing gestart. De directeur heeft het plan om uiteindelijk ook visitaties te gaan doen. Uit interesse, maar zeker ook om de Dalton-waarden zo objectief mogelijk te kunnen waarderen binnen de locatie. Er moet bekeken worden of wij bij een ander Dalton-netwerk kunnen aansluiten. Nu zijn we onderdeel van een netwerk waar geen VMBO-scholen (BB/KB) in vertegenwoordigd zijn.
uitvoerenden	Hele team.
tijdvak	Scholing 2019-2020, visitatietraining directeur 2020/2021.
scholing/ externe ondersteuning	Dalton-scholing door Brigitte Witmus, ondersteuning vanuit de visitatiecommissie.
toelichting	

Ondertekening school en visitatievoorzitter voor gezien

naam	functie	handtekening	datum
	directeur		
	visitatievoorzitter		

Dit verslag wordt binnen drie weken na ontvangst (het liefst per e-mail als Wordbestand) opgestuurd naar de visitatievoorzitter, die dit binnen vijf weken na de visitatie opstuurt naar de inhoudelijk medewerker visitaties van de NDV.

